

Рецензія на підручник «Педагогіка вищої школи»

Педагогічна думка зародилась впродовж багатьох століть, розвивалась у системі давньосхідної, античної та середньовічної філософії і теології, однак лише в XVII столітті вона починає здобувати статус самостійності, а в нинішній час – утверджується як багатогалузева наука про людину. Розрізняють педагогіку як науку, як систему діяльності, як навчальний курс, що вивчається в класичних та педагогічних університетах, а саме: дошкільну педагогіку, педагогіку школи, педагогіку вищої школи, педагогіку дорослих (андрагогіку) військову, пенітенціарну, соціальну, корекційну, етнопедагогіку та ін.

В роздумах над проблемами розвитку всієї системи наук про людину як індивіда, особистість та індивідуальність нам допоможе педагогіка вищої школи, як наука, як навчальний предмет, який має виховувати, тобто вчити майбутніх вихователів дуже тонко, делікатно, з особливою повагою відноситись до вихованця, вчити його цій великій науці – самовиховуватись.

Сучасна педагогіка вищої школи все повніше охоплює розмаїті взаємини і зв'язки людини зі світом. В системі тих чи інших зв'язків людина вивчається то як продукт біологічної еволюції від *Homo Sapiens* до *Homo intelligens*, то як суб'єкт і об'єкт історичного процесу – особистість, то як природній індивід з властивою йому генетичною програмою розвитку і певним діапазоном мінливості. Виключно важливим є дослідження людини як основної продуктивної сили суспільства, суб'єкта праці, як суб'єкта пізнання, комунікації, як предмета виховання.

Подібного розмаїття підходів до вивчення людини ще ніколи не знала історія науки. Всезростаюче розмаїття аспектів людинознавства – специфічне явище сучасності, яке тісно корелює з прогресом наукового пізнання та його застосуванням до різних галузей суспільної практики.

Учительська професія – це людинознавство, постійне проникнення в складний духовний світ людини, яке ніколи не припиняється. Тому у

формуванні педагога ХХІ століття, вихователя нової генерації особливе місце посідає педагогіка вищої школи.

Перед нами підручник нового типу, присвячений педагогіці вищої школи (Педагогіка вищої школи / [В.П. Андрущенко, І.Д. Бех, І.С. Волощук та ін.]; за ред. В.Г. Кременя, В.П. Андрущенка, В.І. Лугового. – К.: Педагогічна думка. – 2009. – 256 с.), в якому висвітлені «білі плями» сучасної педагогіки як практичної науки. Українське суспільство, як і все людство, перебуває сьогодні під впливом потужних глобалізаційних процесів, швидких змін умов життя, посилення конкурентних засад і утвердження дослідно-інноваційного типу розвитку, переосмислення ціннісних орієнтирів і стратегій людського буття. Нові виклики потребують адекватної модернізації освітньої системи як провідного чинника соціально-культурного відтворення, успішної життєдіяльності людини, її подальшого вдосконалення. У зв'язку з цим підвищується значення наукового дослідження стану і прогнозування тенденцій, обґрунтування і проектування практичних заходів, досягнення суспільного консенсусу на людиноцентрованій основі щодо реформування сфери освіти. Саме цьому має сприяти «Біла книга національної освіти України». Проект «Біла книга національної освіти», як зауважив президент АПН України академік В.Г. Кремень, окреслює всі аспекти освіти як з огляду на наскрізні стратегії її розвитку, так і щодо пріоритетів її розвитку за рівнями – від дошкільця до вищої освіти і освіти дорослих. До загальноцивілізаційних причин цих змін відносять глобалізацію, перехід людства до інноваційного типу прогресу, нових науково-інформаційних технологій, висунення людини в центр суспільного розвитку. До національних причин – подальший розвиток української державності, демократичних форм політичного життя: громадянського суспільства, ринкових економічних відносин, утвердження сучасної моралі та цінностей. Людина сьогодні, а тим більше в майбутньому, вступає в нові умови життя, в новий тип життєдіяльності, що вимагає її відповідної підготовки. В рамках існуючої освіти, що значною мірою заснована на старих принципах і підходах, успішно виконати це завдання неможливо.

Тому потрібні зміни – в суспільстві, в освітянському середовищі ми повинні утвердити нове розуміння якості освіти і досягти його на практиці. А це означає передусім те, що освіта повинна готувати інноваційну людину. Людину з інноваційним типом мислення, інноваційною культурою, здатністю до інноваційного типу життєдіяльності. Це стане запорукою успішної діяльності людини в умовах інноваційного типу прогресу. Для цього потрібно переорієнтувати навчальний процес із виключно засвоєння суми знань на вироблення також навичок і розуміння необхідності самостійно навчатися впродовж життя та уміння використовувати отримані знання в практичній діяльності. Це потребує відповідних змін у змісті, стандартах, навчальних програмах, методиках і матеріально-технічній базі навчання.

«Педагогіка вищої школи» - перший в Україні підручник, в якому феномен людини осмислюється на функціональному рівні таких наук, як філософія, психологія, соціологія, культурологія, синергетика, інформатика, біоетика, ноетика.

Педагогіка вищої школи вивчає феноменологію становлення особистості, закономірності навчання, виховання і розвитку, а також вікові особливості суб'єктів професійної освіти.

Цілком слушним, на наш погляд, є підготовка вченими АПН України, окремих університетів підручника «Педагогіка вищої школи», який створений на основі новітніх науково-педагогічних ідей XXI віку, зокрема, серед найпоширеніших рекомендацій по реформуванню освіти виділяємо наступні:

- забезпечити рівний доступ до освіти всім членам суспільства без виключення;
- забезпечити поряд з рівним доступом якісний рівень освіти;
- забезпечити суспільну повсюдну інформатизацію освіти;
- добитись відповідності кваліфікації і компетенцій випускників вищої школи потребам ринку;
- забезпечити освіту впродовж усього життя;
- забезпечити можливість індивідуальних траєкторій в освіті;

- забезпечити фінансову стабільність освіти, збільшити інвестиції в освіту;
- відводити на освіту більшу долю національного валового продукту.

Організація вивчення курсу «Педагогіка вищої школи» за рецензованим підручником передбачає цикл оглядових лекцій, які за С. Гессеном, тісно поєднують в собі навчання, учіння і дослідну роботу. Вища школа, як він вважає, - це нероздільна єдність викладання і дослідження, тобто це – викладання через здійснюване на очах студентів дослідження. Учіння і дослідження тут співпадають, і це рівною мірою стосується як студентів, котрі через учіння підходять в університеті до самостійного дослідження, так і професорів, які через дослідження продовжують своє ніколи не скінченне учіння. Отже, «єдність дослідження і викладання означає найперше те, що наука в університетському викладанні розглядається завжди як ще не зовсім вирішена проблема, як щось таке, що перебуває в процесі дослідження, в той час як школа вчить готовим і завершеним знанням» (Гессен С. Основы педагогики. Введение в прикладную философию, с.313). С. Гессен зауважує, що «значення лекції не в тім, що вона заміняє читання книги, а в тім, що вона спонукає до читання і до самостійного дослідження прослуханого» (там, само, с. 318).

Рецензована «Педагогіка вищої школи» - найновіша не за датою випуску, а за своїм змістом.

Курс «Педагогіка вищої школи» складається з п'яти модулів. Кожний параграф модуля закінчується визначенням основних його понять, контрольних питань і завдань для самостійного їх розв'язання.

Модуль 1 висвітлює теоретико-методологічні засади педагогіки вищої школи, інтерпретує її як людинознавчу науку, а також людинотворчу діяльність, тобто подає її у двох іпостасях – педагогічної науки і педагогічної практики відповідно міжнародної стаціонарної класифікації освіти в межах тлумачення ключових освітніх термінів – освіти, комунікації, навчання, виховання, розвиток, формування.

Окремі параграфи цього модуля присвячені педагогічним дослідженням у вищій школі, ролі вищої освіти в особистісному становленні й самореалізації людини, а також її місця у сталому суспільному розвитку. Вища школа, на думку авторів підручника, має забезпечити «прорив вищої освіти на нові рубежі, насамперед через приєднання до Болонського процесу. Для цього має бути... створено сучасні університетські центри з відповідною концентрацією науковців та новою технологічною дослідницькою інфраструктурою, суттєво збільшено фінансування навчання і дослідження у розрахунку на одного студента.

Модернізовані університети зможуть взяти на себе відповідальність за інтелектуальний, духовний та економічний розвиток держави. Це має прискорити перехід України до сталого суспільного розвитку» [с. 39 підр.].

Безперечно, цікавими є наступні модулі, в яких розглядаються: історія, феномен і витоки ідеї «університет», розвиток університетської освіти в Європі, зокрема в Україні, становлення університетської, втім числі – педагогічної освіти та педагогіки як навчальної дисципліни в Україні; вища освіта і освіта дорослих в сучасній Україні; інтеграційні процеси у вищій школі; педагогічні технології, форми організації навчального процесу у вищій школі: модульно-рейтингова, тестування, інтерактивні та інші (ігрові, особистісно орієнтовані, індивідуальні та ін.).

В Модулі 4, найбільш об'ємному, розглядаються питання: організації навчального процесу; керівництва пізнавальною діяльністю студентів, засобів навчання; європейської системи трансферу і накопичення кредитів; проблеми теорії і практики виховання, самовиховання студентів; дослідницько-інноваційна робота студентів; дистанційна вища освіта; науково-педагогічні працівники вищої школи; професіоналізм викладача вищої школи; підготовка викладацьких кадрів.

В Модулі 5 розглядаються наступні проблеми: державна політика у сфері вищої освіти; управління вищою школою; фінансово-економічне забезпечення

вищої освіти; оплата праці у вищій школі; маркетинг і реклама у вищій школі; комерціалізація і проблема якості вищої освіти.

В рецензованій роботі мають місце деякі похибки: в списку літератури під № 79 пиште Завязинский – замість Загвязинский, під № 98 – Капська Л.Й., а потрібно – Капська А.Й., на с. 208: асистент-статист, а потрібно... стажист); в § 4.2. слід було вказати на такі форми підготовки педагогічних кадрів, як стажування, педагогічна практика у вищих навчальних закладах.

Варто було включити в список «Літератури» такі серйозні праці, як: Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник – К.: Либідь, 1998. – 560 с.; Ананьев Б.Г. Психология и проблемы человекознания / Под. ред. А.А. Бодалева. – М.: Изд. «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. – 384 с.; Бех І.Д. Виховання особистості: Підручник. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.; Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / Отв. ред. и сост. П.В. Алексеев. – М.: «Школа - Пресс», 1995. – 448 с.; Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 616 с.; Фокин Ю.Г. Преподавание и воспитание в высшей школе: Методология, цели и содержание, творчество: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 224 с.

Доцільно було б у кінці підручника розмістити короткий словник, який би містив терміни і терміносполучення, вживані сучасною наукою в дослідженнях різних аспектів освіти, виховання, науково-дослідної, інноваційної та бізнесдіяльності студентів сучасної вищої школи.

Суспільство, котре вчиться, повинно залучати всіх своїх членів до процесу навчання. Знання, котрі забезпечують можливість діяти ефективно і бути успішними на своєму місці, мають бути однаково доступними для всіх його членів. Однак, для здійснення цієї новітньої ідеї потрібні відповідні механізми, бо, зокрема, вся нинішня система освіти забезпечує початкову, середню, професійну і вищу освіту і не відповідає за освіту всього суспільства впродовж

всього життя. Отже, зрозуміло, що прийняття концепції освіти впродовж всього життя (або в такій редакції – суспільства, котре вчиться), потребує докорінної зміни всієї системи освіти, а не бути додатком ще одного рівня до існуючої ступеневої системи.

Вищеназвані, та й інші, не згадані в рецензії помилки, віримо, будуть усунуті в наступному виданні книги, а вказані похибки не носять принциповий характер.

Принагідно з приємністю відзначаємо помітні позитивні зрушення в роботі Академії педагогічних наук України, зокрема у здійсненні нових досліджень вчених всіх відділень Академії, нових розробок дослідників, які відповідають викликам XXI століття: по-перше, в 2008 році вийшла друком «Енциклопедія освіти», укладена вченими Академії, працівниками педагогічних університетів, педагогами-новаторами шкіл України. Енциклопедія освіти – перша у вітчизняній літературі довідниково-аналітична праця, у якій висвітлено проблеми теорії, історії та практики української освіти, найновіші тенденції розвитку сучасних освітніх парадигм та концепцій, системи навчання і виховання у різних типах навчальних закладів, персоніфіковану інформацію про педагогів та громадських діячів, що сприяли розвитку освіти в Україні; по-друге, випущений за редакцією академіків В.Г. Кременя, В.П. Андрущенка і В.І. Лугового в світ рецензований підручник нового покоління «Педагогіка вищої школи», який розроблений відповідно до програм однойменної навчальної дисципліни, щовикладається студентами магістерського освітньо-кваліфікаційного рівня вищої школи. У підручнику з позицій сучасної методології, теорії і практики розкриваються теоретичні засади педагогіки вищої школи, її роль і місце в сучасній освіті; по-третє, за висунутою Президентом АПН України академіком В.Г. Кременем ідеєю відбувся II Міжнародний освітній форум «Артемівські діалоги», на якому обговорювалась «Біла книга національної освіти», над створенням якої незалежно одна від одної працювали дві робочі групи: перша – створена на базі АПН України (координатор групи – віце-президент АПН України Володимир

Луговий); друга група працювала на основі ідей і побажань учителів та викладачів з усіх регіонів України (координатор – заслужений учитель України Віктор Громовий). Розроблений цими групами вчених, учителів-практиків проект «Біла книга національної освіти» має стати сучасним дороговказом напряму подальшого розвитку національної системи освіти України.

Вважаємо доцільним завершити критичний огляд підручника наступним: над рецензованою книгою працювали вчені відділення вищої освіти, Інституту вищої освіти, Інституту проблем виховання АПН України у співпраці з науково-педагогічними працівниками декількох університетів: Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Національного авіаційного університету, Національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Київського міського педагогічного університету імені Б.Д. Грінченка, Кримського гуманітарного університету, Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, які за свій високопрофесійний труд заслужили належної вдячності. Вчені АПН України, вищеназваних університетів створили новітній підручник з педагогіки вищої школи на основі найновіших досягнень педагогіки, психології, філософії та ряду інших наук, який отримає широке визнання серед громадян, які здобувають педагогічну освіту у вищій школі і будуть здійснювати свою професійну діяльність педагога, вихователя, батьків у своїй родині, дошкільних закладах, установах, школах, середніх та вищих навчальних закладах України. То ж зичимо їм щасливої долі в їх благородній педагогічній праці і хай рецензований підручник буде їм добрим опертям в щоденній копіткій педагогічній праці. Нехай він стане загальним надбанням.

Рецензент

В. Кузь